

REYES MONFORTE



POHLEDNICE Z VÝCHODU

Vzrušující příběh
podle skutečných událostí z pekla
koncentračního tábora



ROMÁN

POHLEDNICE Z VÝCHODU



Nakladatel nedokázal zjistit jméno autora či vlastníka fotografií pohlednic na předsádkách knihy, avšak uznává právo dotyčného k jejich rozmnožování a jeho nárok na případné licenční poplatky, které jim mohou odpovídat. Ilustrace na pohlednicích vydaných v Německu za druhé světové války pocházejí od neznámého autora.

© 2020, Reyes Monforte

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Jiří Pešek, 2023

Cover © Begoña Berruezo, 2023

© DOBROVSKÝ s. r. o., 2023

ISBN 978-80-277-3172-5 (pdf)

REYES
MONFORTE



POHLEDNICE
z
VÝCHODU

přeložil Jiří Pešek



Román *Pohlednice z Východu* je fiktivní příběh založený na skutečných událostech, jež se odehrály v reálném prostředí a které prožili skuteční lidé.

Pro Joseho, navždy.

Je pravděpodobné, že smyšlený příběh bude obsahovat víc pravdy než strohý popis.

Virginia Woolfová

Napřed to byla studie. Zapisoval jsem ticha, noci, zaznamenával jsem nevyslovitelné. Zachycoval jsem závratě.

Arthur Rimbaud

Stalo se to, a tudíž k tomu může dojít znovu. To je jádro toho, co máme na srdci. Může se to stát, a to všude.

Primo Levi

Neděle

Je neděle. V neděli se může stát cokoliv. Je jako pocit náhlé novosti, někdy obávané a někdy toužebně očekávané, jež je živnou půdou pro nepředvídatelné. Něco náhlého a náhodného, o co život zakopne a uspíší to.

Mám ráda nedělní odpoledne. Moje matka mě naučila, že život se začíná psát v neděli, kdy se má vše teprve stát, ačkoliv se zatím ještě nic nestalo. Jsou neposkvrněným kusem papíru, jenž čeká, až do něj krasopisně, silnými a slabými tahy, vepíšeme slova, věty a myšlenky. Ještě dnes mě živí vzpomínky na ona nedělní odpoledne strávená psaním dopisů rodině a přátelům. Našim „milovaným“, jak jim ráda říkala moje matka. Podle ní ten výraz zněl lépe a „slova jsou tu od toho, aby vše dělala hezčí“. Psali jsme dokonce i neznámým lidem, kteří byli upoutáni na nemocniční lůžko, nudili se v obývacím pokoji sirotčince nebo přežívali ve sdíleném pokoji chudobince a potřebovali vědět, že někomu na nich záleží dost na to, aby jim napsal. „Pokud ti někdo věnuje pár slov, je to proto, že ví, že existuješ, a to ti dává pocit, že jsi milován,“ vysvětlovala mi s jasnozřivostí odborníka. Mělo to svou logiku, i když jsem ji tehdy kvůli svému nízkému věku nedokázala pochopit.

„Myslíš si, že si naše dopisy přečtou, mami?“ ptala jsem se s dětskou opatrností toho, kdo nic neví, neboť nic neprožil. „Kdo bude číst dopis od cizího člověka?“

„Kdokoliv ho dostane do rukou. Není nic smutnějšího než nepřетенé dopisy. A lidé nechtějí být smutní, Bello.“

Nejdřív jsem si do růžků papírů, které maminka pomalovala svým nádherným písmem, čmárala kresbičky zvířat nebo květin a potom jsem je vystínovala různými barvami. Maminka totiž nepísala, ona slova doslova malovala. Dosud jsem nenašla krásnější a dokonalejší tahy nežli ty její. Starostlivým tónem, jenž dodává autenticitu každému prohlášení, které vyjde z matčiných úst. Ella říkávala, že každý příběh, stejně jako každý člověk, si zaslouží své vlastní vyprávění, což ho zase opravňuje k tomu, aby měl i své vlastní písmo, svou vlastní kaligrafii. „Slova nás prozrazují“, říkávala mi často. Moje matka se narodila proto, aby na papír zapsala jakýkoliv příběh a svými tahy dokázala proměnit i to nejsmutnější svědectví na světě v to nejnadějnější. S hrdostí si vzpomínám, jak jsem chodila do školy se svým jménem vyšitým na oblečení a jak výšivka těch pěti písmen podtrhovala nádherný rukopis na látce školní uniformy. Bylo těžké nepropadnout obdivu spolužáků, kteří po bravurně vyšitých písmenech přejížděli konečky prstů, jako by byla zhotovena Brailleovým písmem.

Když moje matka napsala *Bella*, vytvořila z mého jména to nejkrásnější slovo na světě. Měla jsem dojem, že každý jednotlivý tah skrýval něco, co ho činilo jedinečným.

Kdybych si měla přát něco, o čem jsem si jistá, že se mi splní, byla by to schopnost předat své dceři ten zvláštní pocit, který přinášejí neděle, stejně jako ho dokázala předat moje matka mně samé. A právě teď jsem měla zjistit, jestli to dokážu.

Usmála jsem se a prudce se nadechla, jako bych potřebovala dodat kyslík svým přáním. Podívala jsem se na hodinky na zápěstí. Každý, kdo by je viděl, by hned pochopil, že to není to pravé místo pro starožitné hodinky ze žlutého zlata, výrazně mužské, s ciferníkem vanilkové barvy, ačkoliv jsem se vždy domnívala, že kdysi býval bílý s poněkud zvláštním uspořádáním číslic, kde byly k notoricky známé dvanáctce a šestce takřka neuctivě přidány dvojka, čtyřka, osmička a desítka, jež se sice nacházely na svém místě, ale

jako by je někdo jen tak ledabyly pohodil jako kostky protřepané v kelímku na hrací plochu napospas nejistému osudu. Byly to hodinky značky Baume & Mercier se dvěma malými chronografy po obou stranách ciferníku, jakési rodinné dědictví, o němž jsem toho mnoho nevěděla, snad kromě faktu, že patřily mému dědečkovi Andrému a že je po něm zdělila moje matka.

Své prarodiče z matčiny strany jsem nikdy nepoznala, dokonce ani na žádné z těch černobílých fotografií, jež nám připomínají neúprosné plynutí času a které si každá rodina obvykle schovává mezi zalaminovanými stránkami alb, v plechovce dánských sušenek nebo hezky zarámované na příborníku v obývacím pokoji. Naopak prarodiče z otcovy strany jsem znala. Oba zdobil pověstný „britský klid“, který máma respektovala, ale nikdy mu neporozuměla. Také jí na tom až tolik nezáleželo. Bylo to pro ni asi tak podstatné jako pro mě neúměrné rozměry dědečkových hodinek. Byly obrovské a moje zápěstí maličké, musely se proto naučit vycházet, aby spolu mohly žít. Další z matčiny frází. Podle tance na mém zápěstí mi byly zbytečně velké, ale líbily se mi. Byly to vcelku všedně vypadající hodinky, jako by jejich fádnot naznačovala jakýsi nezáměr o čas ze strany jejich majitele. Kromě toho je vždy nosila moje matka, a tak pak z jejího zápěstí zkrátka přešly na to moje.

Zlaté ručičky právě ukazovaly poledne. Docela vhodný čas zkontrolovat, zda se naše přání stát se rodiči po téměř osmi letech marného snažení konečně splní. Vytáhla jsem *predictor* z krabičky, ačkoliv jsem tomuto přístroji, který byl na trhu už nějakou dobu a sliboval revoluci v ženském světě, příliš nedůvěřovala. Bylo mi téměř pětatřicet let a podle některých už pro mě bylo na mateřství pozdě. Ne že by mi na názorech ostatních nějak záleželo, což byla další lekce od mé matky, ale kdybych se díky tomu mohla vyhnout návštěvě lékaře, jenž by mi těhotenství potvrdil, či vyvrátil, byla bych za to vděčná.

Rituál začal. Umění čekat bylo jednou z mých silných stránek. Trpělivost mě v životě vždy odměňovala, a tak jsem na svém přístupu nic neměnila. Líbilo se mi, že toto vnucené prodloužení času

mělo svůj pach. Aspoň si ho pak v budoucnu mohu snáz připomenout. Do french pressu, do něž jsem předtím nasypala několik lžiček kávy se závanem mleté skořice, aby získala zvláštní chuť, jsem nalila horkou vodu a ihned jsem si ke kávě přivoněla, aby mě ta vůně pohladila na duši. Zatímco jsem čekala předepsané čtyři minuty před stisknutím pístu, pohled se mi zatoulal z kuchyňského okna ven.

Několik bílých mraků střídajících se s provokujícími šedými šmouhami na azurově modré obloze ohrožovalo zářivé slunce prvního dubnového týdne. Moje narozeniny se kvapem blížily. Už jen pár dní a pětatřicítka se mi beznadějně pověsí na krk. Nesměle jsem otevřela okno. Venku to vonělo blížícím se deštěm, zemí, která už tušila vodu, na niž si však ještě musela počkat. Neděle jsou jako stvořené pro čekání. Já déšť milovala, i když má matka ho nesnášela. Když prší, vše vypadá a voní jinak a ona chvíle před blížícím se lijákem vždy osvěží vzduch i mysl. Zavřela jsem okno, ale předtím jsem ještě naposledy vše přehlédla, hezky zleva doprava. Mia měla zpoždění, což u ní bylo něco neobvyklého. Moje teta mohla procestovat celý svět, přeložit mapu do čtyř světových stran a přeskakovat z jedné polokoule na druhou, ale vždy dorazila v předem určený čas. Díky této přesnosti a rychlosti, s jakou cestovala, si v rodině vysloužila přezdívku Lidský Concorde, a to podle stejnojmenného nadzvukového letounu francouzsko-britské provenience, jenž zahájil komerční lety roku 1976, tedy před čtyřmi lety. „Dochvilnost je důkazem jistoty a kontroly nad situací. A to člověku dává nad protivníkem výhodu,“ říkala důrazně a s železnou přesvědčivostí. Vždycky mě udivovalo, že taková uznávaná lékařka, která se věnuje záchraně lidských životů, zamožuje svůj slovník válečnými výrazy. Zbožňovala jsem ji a před dvěma měsíci, po matčině smrti, ve mně tento pocit ještě zesílil.

Maminku mi vzala náhlá a velmi rychle postupující Alzheimerova choroba. Její smrt byla tak zdrcující, že se zhroutil i Miin dokonale kontrolovaný svět. Alespoň takové uvědomění mi přinesla matčina smrt. Alzheimerova choroba. Nikdy předtím jsem

toto slovní spojení neslyšela a neměla jsem ani tušení, že na světě existuje taková nemoc, jíž jsme vždy říkali „výpadky paměti charakteristické pro stařeckou demenci“. Objevily ji pro nás až Miiny lékařské znalosti, které jí též vtiskly jméno německého lékaře, jenž kdysi objevil první případ této nemoci. „Alzheimer“ nebylo hezké jméno. Mamince by se nelíbilo, i kdyby tou nemocí netrpěla. Neznělo hezky.

Musela jsem ještě pár minut počkat, než jsem zaslechla motor jejího vozu, zatímco celý prostor kolem mě už byl naplněný vůní kávy tak, jak to měla ráda má matka, ačkoliv nikdy nevypila ani šálek. „Chci jen cítit vůni kávy. Víc nepotřebuju.“ Dávala přednost čaji s mlékem.

Asi za dvě hodiny měli dorazit León s mým otcem, kteří jako obvykle ve snaze utužovat vztah zeť-tchán začali neděli na golfovém hřišti. Vypadalo to na další šťastnou neděli, ačkoliv Ellina nepřítomnost mě stále velice tížila.

„Máš skoro půl hodiny zpoždění. Zdá se, že někdo tu upouští od svých zásad,“ neodpustila jsem si malé popíchnutí, protože jsem věděla, že Mia jej přijme bez protestů. „Jdeš pozdě a kvůli tomu ztrácíš kontrolu. Dáš si kafe?“ zeptala jsem se, aniž bych se na ni podívala, neboť jsem už dopředu očekávala její reakci.

Představovala jsem si její úsměv a taky to, jak se snaží své zpoždění ospravedlnit, ale nic takového nenastalo. Jelikož jsem nedostala žádnou odpověď, obrátila jsem se k ní. Stála asi metr a půl od vchodových dveří. Nesundala si kabát ani si nepověsila kabelku na věšák u vchodu, jak bylo jejím zvykem. Najednou tu přede mnou stála jako host, jenž čeká na povolení vstoupit.

„Co se děje, Mio? Nepůjdeš dál?“

„Neděje se vůbec nic. Nemusí se pořád něco dít,“ řekla, jako by si v tu chvíli uvědomila, že její řeč těla nevěstí nic dobrého. „Přinesla jsem ti něco ukázat. Dala mi to pro tebe Ella. Pojď sem, musíš to vidět.“

Zmínka o mé matce a skutečnost, že na mě moje jediná teta z její strany teď bez mrknutí zírala, způsobily, že jsem rázem

zapomněla na vůni kávy, *predictor* i vše ostatní, co se mi do této zvláštní chvíle honilo hlavou. Instinktivně jsem očima přejela z Miina obličeje na její ruce, v nichž držela hnědou krabici, jež měla dobrých dvacet pět centimetrů na šířku, dvacet na délku a něco přes deset na výšku. S čísly jsem to uměla, to mě odlišovalo od Elly a jejího výlučného práva na slova. Pokud to byl dárek od matky, nechápala jsem, proč mi ho nedala sama. Nebylo nic, co by jí patřilo a já o tom nevěděla. Tetina jistota a kontrola nás neopouštěly, ale v její přítomnosti bylo cosi umělého. Lidský Concorde jako by najednou zamrzl na obloze, přesněji řečeno u mě doma na chodbě.

„Mio, teď si začínám dělat starosti.“

„To nemusíš. Jen pojď do obývacího pokoje a posaď se. A jako vždy, snaž se mít mysl otevřenou. Víš co? Myslím si, že si nakonec přece jen dám to kafe,“ dodala a já spoléhala na to, že jí skořicí vonící černý lektvar pomůže spolknout to, co jí zřejmě uvízlo v krku.

Poslechla jsem ji a snažila se zachovat maximální klid. Naservírovala jsem jí šálek kávy, do níž jsem zapomněla dát dvě kostky cukru, jak to má Mia ve zvyku, a posadila jsem se na jednu ze židlí lemuujících stůl uprostřed obývacího pokoje, na který Mia mezitím stihla položit krabici. Pořád na sobě měla kabát a kabelku přehozenou přes rameno. Nevím, proč jsem si všimla zrovna takového detailu, místo abych se pořádně podívala na to, co leželo na stole.

„Mého kabátu si nevšímej, soustřeď se na tohle,“ řekla a upřela pohled na hnědou krabici. Ustrkla si kávy, ale bylo na ní vidět, že jí nechutná a že ji nemůže ani polknout, ačkoliv těžko říct, jestli kvůli hořkosti, nebo kvůli tomu, co se chystala říct. „Před svou smrtí...“ začala Mia a hned se odmlčela. Vlastně měla na mysli *předtím, než zcela ztratila paměť*, k čemuž došlo předtím, než se na onen svět odebralo její tělo, ale já jí i tak rozuměla, „mě požádala, abych ti předala toto. Taky mě přinutila slíbit, že ti to dám až po její smrti.“ Nepřekvapilo ji, že jsem se při jejích slovech zamračila, nejspíš proto, že ona sama reagovala stejně, když slyšela sestřinu žádost.

„Nespěchej. Je to něco, o čem všichni víme už léta, prakticky od chvíle, kdy k tomu došlo, ale věci přicházejí, když mají přijít, ani dřív, ani později.“

„A co to má všechno znamenat?“ zeptala jsem se trochu zmateně. Takhle teta obvykle nemluvila.

„Sama nevím. Takto mi to řekla tvoje matka. Taková byla její přesná slova: *Věci přicházejí, když mají přijít, ani dřív, ani později*. Ani já tomu nerozuměla. Myslela jsem si, že třeba ty...“

„Děsíš mě,“ přiznala jsem se jí a přitom jsem z ní stále nespouštěla oči a vyhýbala jsem se dalšímu pohledu na krabici, jejíž přítomnost na stole ohrožovala tu mou.

„Nemusíš se děsit. Nikdo ti nemůže ublížit. Teď už ne.“

Čím déle Mia okolkovala, tím více rostl gordický uzel, jenž mi svíral žaludek. Jelikož jsem byla ještě stále ochromená, byla to ona, kdo otevřel krabici a vytáhl z ní kulatou plechovku, poněkud ohlodanou časem, se zrezivělým, ale stále dokonale připevněným, víčkem. Byla to plechovka kondenzovaného mléka, alespoň tak to stálo na štítku. Na zbytcích bílého papíru omotaného kolem plechovky se stále ještě dal bez potíží přečíst velkými modrými písmeny vyvedený nápis *Lion Brand* a pod ním *Condensed Milk*. Dva skákající lvi stáli před jakýmsi červeným štítem, nad kterým bylo něco, co připomínalo korunu. Uvnitř štítu bylo napsáno *Quality First*. Nadzvedla jsem víčko. Uvnitř plechovky něco bylo. Několik okamžiků jsem dovnitř jen mlčky a nepřítomně zírala. I tentokrát udělala teta první krok, strčila dovnitř ruku a vytáhla z plechovky kožený váček svázaný šňůrkou, uvnitř kterého se po hmatu dal vytušit svazek papírů.

„Toto jsou pohlednice, které psala tvoje matka, když byla na Východě.“

Čím víc mluvila, tím méně jsem jí rozuměla. Moje matka a na Východě? Kdy byla moje matka na Východě? Co tam dělala a kde přesně byla? A hlavně, proč teta na slovo „Východ“ kladla takový zvláštní důraz?

Mia se smutně pousmála.

„Tak jim říkala: pohlednice z Východu. Chtěla, abys je měla a hlavně, aby sis je přečetla. A aby se tak stalo v pravý čas. A ten nastal právě teď.“

„Ale co tohle všechno znamená?“ zeptala jsem se, teď už spíš vyděšeně než zaujatě.

Před očima se mi za pomoci mých znečitlivěných prstů, ať už ze strachu, či z odtazitosti, začaly objevovat fotografie neznámých lidí, rodinné portréty mužů, žen, dětí a miminek. Hotový retábl tváří, které jsem nikdy předtím neviděla. Hned vedle fotografií byly černobílé pohlednice a útržky partitur, které jako by spolu nijak nesouvisely, čímž tento překvapivý nález postrádal jakýkoliv smysl. Trvalo mi několik dalších vteřin, než jsem onen smysl našla na rubu pohlednic, zadní straně pohlednic a notových zápisů. Našla jsem na nich rukopis, který mi byl moc dobře známý. Bylo to matčino písmo, její rukopis, který jsem tolikrát četla, tolikrát obdivovala, chválila a na který jsem byla tak pyšná, protože dokázal z ošklivého udělat krásné. Ten samý rukopis, který dělal z mého jména veledůležitých pět písmen. Netušila jsem však, jak se matčino písmo na tyto pohlednice a další materiály dostalo. Nechápala jsem ani význam slov napsaných na malém kousku zažloutlého papíru, značně opotřebovaného záhyby času:

Stejná hodina. stejný den. stejné místo.

Toto písmo jako jediné nepatřilo mé matce.

Podívala jsem se na Miu a očima žádala nějaké vysvětlení.

„Nech si tolik času, kolik potřebuješ. Nespěchej. León a tvůj otec dnes na oběd nedorazí. Já budu venku, kdybys mě potřebovala, i když vím, že nebudeš.“

Zvedla se ze židle a nechala mě s obsahem krabice rozloženým na stole a připraveným k tomu, abych si ho pořádně prohlédla. Políbila mě na čelo, jako to dělávala matka po návratu z jednoho z těch ztěžklých mlčení, jimž zcela propadala někdy na minuty,

jindy na celé hodiny. Polibky na čelo jsem neměla ráda. Nikdy mi nepřišly tak něžné, jak si většina lidí myslí.

V Miiých očích se vířila smršť emocí a žádná z nich nenaznačovala klidný zbytek neděle.

Onoho nedělního odpoledne jsem pochopila, že život se v některých pohledech dokáže pořádně zapotácet. Stejně jako ve vzpomínkách obtěžkaných odpověďmi na otázky, o jejichž existenci jsem dosud neměla ani tušení.

Začala jsem si uvědomovat, že mnoho vzpomínek na matku, celá sbírka drobných detailů, které jsem považovala za nepodstatné, nyní budou dávat smysl. Že konečně pochopím, proč Ella neměla ráda sirény, velké boty, budovy z červených cihel, štěkající psy, běžící motory nákladních aut, bláto měnící se v břečku ani bílé rukavice. Že mi bude jasnější, proč ji uprostřed noci budily hlasité kroky, proč panikařila, když vedle ní někdo omdlel, a proč jí tep vyskakoval až ke dvěma stům pulzacím, když uslyšela zvonek bicyklu. Byl tu nějaký důvod, proč se vždy rozechvěla při některé z predeher Franze von Suppého, *Uherském tanci č. 5* Johannese Brahmsa, *Snění* od Roberta Schumanna nebo při kterékoliv árii z Pucciniho *Madam Butterfly*. Konečně pochopím, proč nesnášela parfém z růží, pach kouře, krému na boty, syntetické gumy, benzínu a německého tabáku; proč nesnášela chůzi v dešti; proč mi nikdy nedovolila jet na letní tábor do lesa; proč neměla ráda vyleštěné vysoké černé boty, koberce z vlčí kůže, mastná mýdla, červené olovené tužky a modrý inkoust značky Pelikan; a taky proč pohrdala džemem, máslem, polévkou, konzervami a čtyřlístky. Najdu vysvětlení, proč si Ella vždycky stěžovala na bolest páteře, která jako by se uhnízдила jen v její hlavě, a přijdu i na to, proč celý život trpěla poruchami rovnováhy.

Odpovědi se přede mnou přelijí jako divoký vodopád chvíli poté, co protrhl mohutnou hráz, jež ho svírala. Byla jsem jen kousek od pochopení toho, proč moje matka psala na zadní stranu fotografií jméno, datum nebo šifru, které rozuměla jen ona; proč pila sklenici mléka pokaždé, když potřebovala uklidnit tělo i duši,

ačkoliv mléko v dětství nesnášela; proč celé hodiny dokázala hladit zelenou vazbu starého vydání Goethova *Fausta*, aniž by knihu kdy otevřela, i když měla u nás doma v knihovně čestné místo; a také z jakého podivného důvodu nutkavě sbírala desítky podprsenek, které si pak stejně ani jednou neoblékla.

A především konečně zjistím, proč měla Ella tak ráda nedělní odpoledne.

Nevím, jestli jsou instinkty dědičné. Vždycky jsem slyšela, že Židé mají jakýsi instinkt pro nebezpečí. Za sebe mohu říct jen to, že jsem ho pocítila ihned, jak jsem se začetla do jejích pohlednic z Východu.

Před 37 lety

Prosinec 1943

Koncentrační a vyhlazovací tábor Osvětim-Březinka
Polsko okupované nacistickým Německem

Každý, kdo někdy stavěl nové nebe, našel k tomu
moc nejprve ve vlastním pekle.

Friedrich Nietzsche
Genealogie morálky

1

Elle převracela pohlednici mezi prsty. Pětadvacet slov, počítáme-li adresáta i adresu. Víc napsat nesměli. „Řekněte jim, že jste v pořádku. Žádné informace o táboře. A datujte svou pohlednici ve Waldsee.“ Takové byly pokyny od SS, tytéž instrukce, které blokové vedoucí a kápoové – tedy šéfky a šéfové jednotlivých baráků a táborových oddílů, již byli sami vězni, ale dostali od SS určitou pravomoc dohlížet na ostatní – pečlivě opakovali vězňům, kteří byli pod jejich dohledem a zároveň byli vybráni, aby napsali svým příbuzným.

Co se dá sdělit v pouhých pětadvaceti slovech? Kde vůbec začít, když jí jich po přísných rozkazech uniformovaných mužů zbývalo sotva deset? Nebyl to pro ni úplně nový pocit. Na podobné křížovátce už jednou stála.

Poprvé musela napsat pohlednici, aniž by znala adresáta, když byla ve vagónu vlaku, který ji převážel z internačního tábora v Drancy, vzdáleného pouhých patnáct kilometrů od Paříže, do tábora Osvětim-Březinka v nacisty okupovaném Polsku. Mladá žena vedle ní se sotva držela na nohou a snažila se dostat na malou hromádku slámy v rohu vagónu, která po celé čtyři dny cesty sloužila deportovaným jako latrína. Gestapo ji zatkl v Brestu, když šla jako každé ráno otci koupit noviny. Byla obviněna z členství ve francouzském odboji. Marně se těm, kteří ji vyslýchali, snažila

vysvětlit, že žádné odbojové noviny po městě neroznášela, že se nepodílela na předávání tajných zpráv, že nepomáhala zachraňovat anglické letce, jež moře vyplavilo na francouzském pobřeží, že jim nepomáhala svlékat uniformy ani poskytovat civilní oblečení na útěk, stejně jako že nevěděla zhola nic o žádných spojeneckých ponorkách mířících do Anglie.

Při výslechu byla krutě mučena. Ruce jí rozmlátili kladivy poté, co jí předtím pod nehty zarazili jehly. Její věznitelé věděli, že třikrát týdně navštěvuje hodiny klavíru, takže se rozhodli této informace využít. Stav jejích prstů jí tak nedovoloval napsat pohlednici, kterou měla schovanou v šatech a kterou chtěla před opuštěním francouzského území prohodit jednou ze štěrbin ve vagónu v naději, že ji někdo najde a přijme riziko, které představovalo její odeslání na uvedenou adresu.

„Napiš ji za mě,“ poprosila Ellu.

Později se dozvěděla, že se dívka jmenuje Odette, že onoho dne dovršila šestnácti let a že před válkou snila o tom, že se stane světově proslulou klavíristkou. V tu chvíli se jí ale na nic neptala, pouze přepisovala to, co jí diktovala ta dívka, které osud naložil na bedra mnohem více, než mohla ve svém věku unést. Bylo to poprvé, co Elle její vlastní písmo připadalo cizí, zfalšované a jako by jí ani nepatřilo.

Milá rodino. Mám vás moc ráda. Děkuju za vaši péči a lásku.

Toto je určitě poslední dopis, který ode mě dostanete. Nevím, jestli se ještě někdy uvidíme.

Negapomeňte na mě, prosím.

Pak už ji nikdy neviděla. Ani na poli, ani v lese, ani na latríně, ani na nástupech, ani při pravidelné dezinfekci. Neviděla ji ani venku na louce před táborem, ani mezi ostatními dráty, ani v továrnách, ani v nemocnici, ani v barácích. Když pak sama vyhodila pohlednici z vlaku, Odettina tvář se uvolnila, jako by se zbavila těžkého břemene, a její svědomí mělo konečně klid.

Toho dne Ella poprvé přemýšlela o tom, jaká slova by zvolila, kdyby měla poslat poslední dopis milované osobě. Na vteřinu ji uklidnilo, že o tom vlastně nemusí přemýšlet, neboť její rodiče cestují ve vedlejším vagónu a její snoubenec Joska stál nyní vedle ní. Neměla tedy nikoho z rodiny, komu by mohla poslat dopis, jelikož sestře Mie psát nehodlala, aby ji tím nevystavila nebezpečí, ačkoliv Švýcarsko, kam se jí podařilo utéct díky pomoci rodinných přátel, se zdálo být bezpečným místem. Kromě toho jí už otec řekl vše, co potřebovala vědět, než je všechny odvezli do tábora v Drancy. „Ty se musíš zachránit, Mio. Utíkej. Zmiz. Nedovol jim, aby tě našli. Lži, pokud to bude třeba, abys přežila. Zřekni se všeho a všech.“ Tuto poslední radu rozšířil na celou rodinu.

Ale teď v Osvětimi-Březince to bylo jiné. Teď to nemělo nic společného s Odette ani s její pohlednicí. Odesílatelkou byla tentokrát ona. A tohle bylo jejich pětadvacet slov.

Věděla, že všechno v životě, to dobré i to zlé, začíná právě u slov. Jediné písmeno mohlo poskytnout spoustu informací, třeba už jen z toho, jak bylo napsané.

Například když viděla písmeno B ve slově *ARBEIT* položené bríškem nahoru na železném nápisu, který lemoval vstup do tábora – *ARBEIT MACHT FREI* –, pochopila, že se její život obrátí vzhůru nohama a že se ji samotnou někdo pokusí obrátit vzhůru nohama a že ona s tím nemůže takřka nic dělat. Později jí skupinka vězeňkyň prozradila, že ono obrácené B nebylo výsledkem nějakého omylu, nýbrž znakem vzpoury prvních polských vězňů, kteří do tábora přišli v září 1939 a byli nuceni tento nápis vyrobit a umístit proti své vůli. Jejich odpor však zanechal alespoň malou stopu a jednoho dne to svět pochopí.

Ella už několik týdnů dělala totéž, ačkoliv o tom nikdo nevěděl. Musela se ujistit, že to tajemstvím zůstane, neboť na tom závisel její život.

Ta hrubá, šedá čtvrtka papíru, která jí v rukou přistála jako rozžhavený uhlík, by ji poslala na smrt, pokud by i nadále zůstala stejně neposkvrněná jako před dvaceti minutami, kdy jí papír

podala obávaná a všemocná *SS-Lagerführerin* Maria Mandlová, vedoucí tábora. „Napiš dopis své rodině. Já dohlédnu na to, aby byl odeslán.“ Nejmocnější, nejkrutější a nejkrvelačnější žena nacistické mašinérie jí dala rozkaz, a pokud chtěla v Osvětimi-Březince přežít, musela uposlechnout, ačkoliv ani to jí nedávalo žádnou pevnou záruku.

Bála se svého písma, svých pětadvaceti slov, zejména pak těch tvořených adresou a jménem adresáta. Byl to danajský dar, stejně jako vše ostatní, co pocházelo od SS, a měl v sobě ukrytý hned trojí zájem. Prvotně měl zjistit, kde se nacházejí další Židé, kteří ještě nebyli zadrženi a odvezeni do koncentračních a vyhlazovacích táborů zřízených Třetí říší. Sloužil též k oklamání obyvatel ghett, kteří se tak uklidnili, jakmile viděli, že jim jejich příbuzní a přátelé mohou napsat pohlednici s tím, že pracují v Německu a že jsou zdraví. Třetím zájmem, který tato taktika sledovala, bylo podpoření zaslání balíčků s potravinami, penězi a dalším cenným zbožím do tábora, které by však putovaly přímo do rukou, ne-li rovnou do kapes příslušníků SS. Lži s razítkem, to byly ony pohlednice.

Adresa a adresát, opakovala si v duchu. Adresa a adresát. Znovu si chtěla pohlednici prohlédnout, ale její pohled se nedostal dál než k rukám. V Osvětimi trávili neděle tím, že si kontrolovali ruce, neboť nohy už byly kvůli nedostatečné či zcela chybějící obuvi ztracené. Znovu si vzpomněla na Odette, na její znetvořené ruce a na pohlednici rodičům vyhozenou z vagónu dobytčáku. V tu chvíli jí to došlo. Možná našla řešení. Perfektně si totiž pamatovala adresu, kterou předtím pro Odette napsala. Mohla by ji tedy použít znovu. Pokud už Odettina pohlednice doputovala k dívčině rodině, nacisté už o nich stejně věděli, pokud už je dávno nezatkli a nedeportovali. Jedna pohlednice navíc by už jejich osud nezměnila... Jenže stále tu byla možnost, že ten kus papíru nikdo nenašel a neposlal, což by znamenalo, že Ella by tu pravděpodobně poslala na smrt dvě osoby, které s největší pravděpodobností už o svou dceru přišly.

Vzpomněla si na Joskovy rodiče, na jejich starou adresu v Maďarsku. Rozhodli se přece utéct přes Anglii až do Kanady, a to už

docela dávno, když se ulicemi evropských měst šířily zvěsti o tom, co se se Židy děje, ačkoliv tomu většina lidí nechtěla věřit. I Ellin otec začal uvažovat o útěku do jiné země, nebo dokonce na jiný kontinent, a to zejména po velkém pařížském zátahu v noci z 16. na 17. července 1942, kdy asi devět tisíc francouzských četníků zadrželo více než třináct tisíc Židů, aby je následně několik dní věznili na Zimním velodromu v otřesných podmínkách, bez vody, jídla či tepla, než je deportovali do různých koncentračních a vyhlazovacích táborů zřízených nacistickým režimem ve východní Evropě. Ellin otec říkal, že některé jeho přátele odvěkli z domovů, z míst, kde pracovali, anebo je zatkli přímo uprostřed ulice, „bez zbytečných řečí“, jak razily příkazy nejvyššího francouzského policejního orgánu. Vichistický režim se tak podřizoval tomu nacistickému a přebíral směrnice oddílu IVB4, jemuž šéfoval SS-Obersturmbannführer Adolf Eichmann a který spadl pod gestapo.

V této etapě roku 1942 už bylo snadné najít Židy i mimo ghetto, protože od 1. června téhož roku pro ně bylo ve Francii povinné nosit Davidovu hvězdu našitou na oblečení. Nebylo to nic nového. Od 23. listopadu 1939 museli Židé starší deseti let, žijící na polském území okupovaném nacistickým Německem, pro který se vžil název *Generální gouvernement*, nosit na pravém horním rukávu svrchního oděvu bílou pásku s modrou šesticípou hvězdou. Za nedodržení této povinnosti jim hrozily přísné tresty. Vhodným místem k útěku se zdálo být Švýcarsko. Také New York mohl být dobrou volbou, neboť její otec měl několik lékařských kolegů, kteří jí mohli usnadnit vstup i následný pobyt v zemi, avšak nemoc Elliny matky jim znemožnila opustit Paříž.

Ulici a číslo domu Joskových rodičů si pamatovala dokonale. Mohlo by to být řešení, nikomu by to neublížilo. Vzala do ruky modrou tužku ležící na dlouhém stole, jenž pokrýval většinu stěny hudebního bloku, kde kopistky, takzvané *Schreiberinnen*, každý den pilně zapisovaly noty do partitur orchestru. Nebyla zcela přesvědčená o tom, co se chystala udělat, ale pochybnosti a nečinnosti představovaly v tu chvíli mnohem větší nebezpečí. Hrot tuhy už se

pomalů dotýkal papíru, když vtom něco způsobilo, že Ellina ruka jen letmo přejela po pohlednici a zanechala na ní malou modrou šmouhu. Za mnohem menší prohřešky byla kopistka obvykle zbita, nucena vkleče vydrhnout podlahu bloku nebo potrestána několika dny bez jídla a vody.

„Já bych si to předtím ještě jednou rozmyslela.“ Ten hlas ji zaskočil, neboť byla zcela ponořená do hádanky pětadvaceti slov.

Přítomnost polské vězeňkyně, jedné z veteránek tábora Osvětim-Březinka, ji vždy zneklidňovala.

Stejně jako Maria Mandlová přijela i Alicja z tábora v Ravensbrücku. Dorazila sem v březnu, pět měsíců poté, co byla do Osvětimi poslána Mandlová, 7. října 1942. Když ji všemocná velitelka tábora spatřila na jednom z nástupů, překvapilo ji, že je stále naživu. „Neplníš si své vězeňské povinnosti,“ řekla jí. „Mělaš chciřnout už před pěti měsíci. Budu tě za to muset potrestat.“ A taky to udělala. Znaly se velmi dobře. V Ravensbrücku byla Alicja jejím židovským mazlíčkem; v Osvětimi-Březince byla prostou *musulmankou*. Tak se říkalo umírajícím vězňům, kteří chodili po táboře shrbení, někdy se téměř plazili.

Elle to tajemné slůvko vysvětlili krátce po jejím příjezdu. „Proč se jim říká *musulmanky*?“ zeptala se tehdy. „Copak jsi nikdy neviděla, jak se modlí muslimové? Když to dělají, uklánějí se a vždycky se přitom strašně hrbí,“ odpověděla jí jedna z vězeňkyň. „Esesáci je nesnáší. *Musulmanky* špatně hoří. Nemají žádný tuk.“

„Nezáleží na tom, co napíšeš,“ řekla Alicja a bradou ukázala na pohlednici. „Stejně tě zabije. V Ravensbrücku jsem ji viděla zabít mladou ženu za to, že na bankovku v hodnotě deseti zlotých napsala báseň. Ubohá nešťastnice. Říkali jí Fela. Měla obrovské modré oči, docela podobné těm tvým, a pořád je měla otevřené, celý den, dokonce i když spala. Ve tváři měla vepsaný strach a to v takovýchto podmínkách není dobré. Fela. Krásná Fela. Ta nešťastnice stále opakovala, že její jméno znamená „šťastná“. Mandlová ji poslala do svého oblíbeného bloku, do bunkru, kde ji přivázala hlavou dolů ke stoličce připevněné k podlaze cely a začala ji bičovat. To byl mezi

esesáky oblíbený trest: *Fünf-und-zwanzig*. Pětadvacet ran bičem, které ta nešťastnice musela odpočítat, ale nedostala se ani k páté. Mandlová však vždycky počkala, až se zase probere, a pak pokračovala. Pak ji svlékla donaha, donutila ji vyjít ven z budovy, osprchovala ji studenou vodou, a když už hrozilo, že umrzne, šoupla ji zpátky do cely a celý proces začal nanovo. A takhle to šlo den za dnem. I když to celé probíhalo ve sklepě bunkru, její křik byl slyšet až ven. Nikdy předtím jsem nic takového neslyšela, už to nebyly lidské výkřiky. Víš, že když křičíš, otupuješ tím bolest úderů?“

Alicja se odmlčela. Její pohled se ztratil v nepřítliš vzdálené minulosti. V její hlavě začal vyrůstat komplex osmnácti baráků, postavený pouhých sto kilometrů severně od Berlína, dvanáct z těchto budov sloužilo pro vězněné ženy. Byl to největší koncentrační tábor pro ženy až do stavby komplexu Osvětim-Březinka, rozšířený hned při čtyřech příležitostech. Bylo to místo, které Maria Mandlová proměnila ve školu mučení a smrti pro tisíce budoucích dozorkyň SS v nacistických táborech. Jedním z oblíbených míst kruté dozorkyně v Ravensbrücku byla zvláštní místnost ve spodní části budovy, kterou ona sama překřtila na *Prügelraum* neboli „bičovací místnost“. Dalším jejím oblíbeným místem byl *Erschießungsgang*, úzká ulička situovaná v hlavní části areálu, v těsné blízkosti krematoria, kde bylo vykonáno mnoho poprav zastřelením. To vše si Alicja vybavila a odráželo se jí to v očích, když vyprávěla Felin příběh.

„A tak to šlo den za dnem, dokud jsem ji neviděla bezvládnou na trakaři, s tělem znetvořeným a proměněným v neforemnou hmotu, plnou bláta, krve a žluté tekutiny, u které si ani nedokážu představit, co to bylo.“ Alicja se opět odmlčela a sirkou si zapálila cigaretu, kterou držela mezi prsty. Nepochybně ji získala z nějaké šmeliny, možná výměnou za přiděl polévky nebo chleba. *Musulmáni* to tak dělali. Věděli, že jim zbývá málo času, a tak raději kouřili, než jedli, možná v naději, že tak urychlí konec života, jenž už jim stejně nepatřil. „Řekla bych, že Bestii se ta básnička nelíbila. Nebo to byl ten její rukopis... Tvůj se jí ale líbí. Hodně,“ řekla, zatímco nechávala kouř unikat mezi zuby.

„Neměla bys kouřit. A zvlášť ne tady. Když tě chytí...“ vyčetla jí Ella, a zcela tak ignorovala její slova. Bála se, že se tu každou chvíli zjeví někdo z řad SS, nebo minimálně nějaký kápo nebo bloková vedoucí a zakřičí ono známé: *Ab! In den Block!*, „Vypadněte odsud! Zpátky do bloku!“

„Pěťadvacet ran bičem, já vím. Stejný trest jako když napíšeš báseň na bankovku. Nepřipadá ti to smutné? Pokud takto reagují, je to proto, že se moc bojí, co bychom mohli napsat na kus papíru. Je uklidňující vědět, že se nás kvůli něčemu bojí. Měli bychom toho více využívat. Tak jako oni využívají nás: používají naše vlasy, naši krev, kůži, tuk...“

Polka moc dobře věděla, o čem mluví. Nacisté používali vlasy vězňů k vycpávání polštářů a oplétání krytů elektrických kabelů. Dokonce v tomto dělali rozdíly – z mužských vlasů se vyráběla průmyslová plst', zatímco z ženských se dělaly ponožky z „lidské vlny“. Jejich krev sloužila německým vojákům zraněným na frontě, z tuku zajateckých těl pro změnu vyráběli mýdlo a z jejich potetované kůže zase stínítka na lampy.

Alicja znovu potáhla a zachichotala se.

„Ze mě ale moc tuku na ta mizerná mýdla, co nám dávají, když nám milostivě dovolí se osprchovat, nedostanou... řekla utěšeně. Sama byla už jen kost a kůže. „Šupáci jedni. I když už jsme zmizeli a nic po nás nezbylo, naším popelem asfaltují cesty v táboře a hnojí soukromé zahrádky esesáků. Na to, že jsou nadřazená rasa, nás nějak moc potřebují, aby přežili, nezdá se ti? A to všechno se spoustou křiku a urážek v němčině, jako bychom neposlechli, kdyby nás o to požádali normálním hlasem.“

V Osvětlení se stále křičelo: *Achtung, zum Appell! Fünf zu fünf!* „Pozor, nástup! Do pětičlenných formací!“; *Verfluchte Juden!* „Zatracení Židé!“; *Polnische Banditen, Polnische Schweine!* „Vy polští zloději, vy polské svině!“; *Blöde Kuhe, Scheiss Kopfe!* „Blbé krávy, vypatlané hlavy!“

„Kvůli křiku těch prasat jsem se naučila tu jejich zasranou němčinu. *Arbeiten, arbeiten!* Co kdyby začali pracovat sami

a přestali zotročovat nás?“ položila Alicja řečnickou otázku a přitom dokouřila cigaretu. Podle toho, jak se tvářila, bylo patrné, že kouř nerada vtahuje, natož aby ho polykala, ale byl to pro ni spíše způsob, jak v táboře uplatnit svůj odpor, protože vězeňkyně měly kouření přísně zakázáno. „Neboj se. Mandlová měla pravdu – měla jsem už dávno umřít. Už v Ravensbrücku jsem byla *Schmuckstück*, tedy něco jako *klenot*. Aspoň tak tam říkali umírajícím vězňům, ne *musulmanky* jako tady. Každý tábor má vlastní slova, i když znamenají stejnou sračku.“

Poslouchala ji s očima dokořán, i když ústa měla zavřená. Právě zjistila, odkud pochází to mastné mýdlo, které vězeňkyně dostávaly ve sprchách, a také důvod jeho odporného zápachu. Ze všeho, co Polka vypustila z úst, ji nejvíce šokovalo právě toto zjištění. Alicja možná byla jen oživlou kostrou a byla mnohem blíží smrti než tomu, aby dál dýchala infekční zápach prostupující táborem, připomínající hniјící život, který se jí usazoval v krku, kde se mezitím uhnízdil chronický kašel nutící vězně k neustálému pokašlávání, ale nikdy nelhala. Strávila v koncentračních táborech příliš mnoho času na to, aby měla přehled o tom, k čemu v nich dochází, a nikdy nepřeháněla. Neměla to zapotřebí. Svět nyní překonal sám sebe, překročil své skutečné rozměry a převlékl se do roucha věčné grotesky a právě tehdy se zrodily tábory Osvětim, Mauthausen, Ravensbrück, Buchenwald, Bergen-Belsen, Treblinka, Sobibor, Belzec... Jména, která Ella před vstupem do osvětimského komplexu neznala, avšak brzy se s nimi seznámila.

Když spatřila vyděšený výraz ve tváři své mlčenlivé partnerky v konverzaci, Alicja zastavila příval slov. Neměla právo vychrlit na ni vše, co ona vstřebávala celé roky. V hloubi duše však věděla, že jí prokazuje laskavost. Čím dřív otevře oči a zbaví se té své naivity, tím lépe pro ni. Na téhle straně ostnatého drátu zabýjela nevinnost. Ale i v téhle pekelné díře člověk potřeboval čas, aby pochopil, co se kolem něj děje, pokud to tedy byl vůbec někdo schopen pochopit. Na okamžik si svou výřečnost vyčítala. Vždycky jí působila potíže a bála se, že tomu tak bude i nadále, dokud ji nezabijí, protože

zemřít si jen tak bylo v Osvětimi zakázané privilegium. Kromě toho byla Ella jednou z privilegovaných vězeňkyň, novým rozmarem Marie Mandlové, jejím novým „mazlíčkem“, jakým byla ona sama během svého pobytu v táboře Ravensbrück.

Mladá Francouzka nebyla ani politickým vězněm, ani členkou významné rodiny z okupované země. Nebyla „zvláštním vězněm“, kterým se dostávalo označení *Ehrenhäftling* nebo *Sonderhäftling*, nýbrž se z ní stal takzvaný *Lagerprominent*, tedy vězeň s lepší prací, čehož dosáhla jen díky rozmaru Marie Mandlové. Proto pracovala v Kanadě, ve skladišti, kam se ukládaly věci nově příchozích vězňů. Proto byla přiřazena ke kopistkám pracujícím v ženském táborovém orchestru, to byl další rozmar Marie Mandlové. Proto neměla bosé nohy, jimiž by se zabořila do bahniště, které pokrývalo areál a ve kterém vězeňkyně tak často zaškobrtly, až je bahno docela pohltilo, zatímco je ta Bestie a její přísluhovači tloukli a obviňovali z lenosti a slabosti. Proto neměla oholené nohy, ústa plná vředů, kůži špinavou a zčernalou jako zbytek vězeňkyň, dokonce ji, alespoň prozatím, nesžíraly vši ani tyfus.

Alespoň prozatím, oblíbená věta Mandlové, která tak ráda upozorňovala na dočasnost svých rozmarů. Přes noc mohlo být vše úplně jinak. *Alespoň prozatím* však Ella patřila do skupiny zvláštních vězeňkyň.

Na příjezdové rampě vlaku, který ji vezl z tábora v Drancy, doktor Josef Mengele a *SS-Lagerführerin* Maria Mandlová během prvního výběru rozhodli, že Ella půjde doprava, a ne doleva – což znamenalo okamžitou smrt, tu nejpříjemnější cestu do plynové komory a do krematoria –, a že jí na rozdíl od většiny ostatních vězňů nebude oholena hlava ani potetováno předloktí. Pro Francouzku, která se zapřísáhla, že není Židovka, že to vše byl omyl a že neví, co v táboře dělá, měli jiné plány. Občas se stávalo, že si některý příslušník SS oblíbil některou vězeňkyni a udělal si z ní svého „mazlíčka“. Přesně to se stalo Elle. Alicja se na ni podívala a viděla v jejím pohledu svůj odraz. Domnívala se, že ta mladá žena má právo sama poznat svůj osud a že nevědomost by měla nahradit strach.

„Ale neposlouchej mě,“ požádala ji Polka ještě tišeji než předtím. Stejně jako ostatní vězeňkyně mluvila jako malý ptáček, snad v kontrastu k věčnému štěkotu esesáků. „Odpusť mi to. Tohle všechno jsem ti vůbec neměla říkat. S trochou štěstí mě přistihnou, jak kouřím, nebo s rukama schovanými v rukávech nebo jak chodím pomalu nebo s něčím, co připomíná pásek, a rychle mě zabijí, pak už mě aspoň nebudeš muset poslouchat.“ Potom se usmála. „Netvař se tak! Stejně mě zabijí, takže čím dřív, tím líp. Fela měla pravdu a taky měla štěstí. Je už totiž mrtvá. Už netrpí. Větší štěstí si v tomhle pekle nedovedu představit.“

Alicja se nebála zemřít. Tuto obavu už dávno překonala. Vlastně to bylo jen před několika měsíci, ale čas, stejně jako svět, který znala až do svého zatčení a uvěznění, prošel drastickou proměnou, přičemž zcela změnil své veličiny, proměnné i míry a zavedl nové. Strach z toho, že přestane existovat, už v této nové realitě neměl místo. Své příběhy vyprávěla každému, kdo jí byl ochoten naslouchat, zcela beze strachu z možného trestu. V novém světě vybudovaném nacisty se dala považovat za veteránku, a to u vězeňkyně znamenalo určitý stupeň významu. Marii Mandlové se nelíbilo, když si mezi sebou vězeňkyně šuškaly. Když je při něčem takovém přistihla, okamžitě je nemilosrdně potrestala, ať už bičem, nebo kopanci do kterékoliv části těla, ačkoliv v oblíbě měla zejména břicho a obličej. Ale Polka cítila potřebu to udělat, jako by nechtěla zemřít, aniž by vyprávěla, co zažila, snad ze strachu, že její příběh zmizí spolu s ní. Toho se skutečně bála – nevědomosti a zapomnění.

Historka o lékařských pokusech, které doktoři SS prováděli na ženských tělech v Ravensbrücku, byla asi tím nejvíce šokujícím svědectvím, jež v táboře kdy vypustila z úst. Viděla, jak lékaři vězeňkyním lámou kosti nebo amputují končetiny, aby je následně přišli zpátky jiným či těm samým vězeňkyním, jimž říkali *Kaninchen*, protože byly jejich pokusnými králíky. Byla svědkem odebrání orgánů, injekcí s chemikáliemi za účelem sterilizace, nucení k potratům nebo naopak k těhotenství za účelem experimentů na

nich a na jejich plodech, transfúzí různých krevních skupin, aby se zjistilo, jak bude tělo reagovat...

„Viděla jsem tolik zvěrstev, že nechápu jak je možné, že jsem ještě neoslepla. A to vše pod ochranou a za dozoru té bestie Marie Mandlové. Byla tam i toho dne, kdy mi doktor Karl Gebhardt vstříkl do dělohy tu modrou tekutinu. Měla jsem pocit, jako kdybych uvnitř hořela, a taky že ano. Žádná anestezie, žádný lékařský dohled, absence alespoň základních hygienických podmínek. Nejdřív mi zmizela menstruace. Na to mi řekli, že alespoň budu v továrně produktivnější, a pak mě sterilizovali. A při tom všem mě nějaký hrozný muž ještě neustále fotil. Nikdy jsem tomu nerozuměla. Měla jsem štěstí, protože si mě Mandlová oblíbila, ale ani to mě nezachránilo. Ten zatracený doktor s těma svýma buclatýma rukama... Tvrdili mi, že byl osobním lékařem Heinricha Himmlera, ale na něm rozhodně žádné pokusy neprováděl. S námi se ani neobtěžoval nosit rukavice,“ svěřila se jí Alicja, zatímco se jí v hlavě vzpomínky přehrávaly jako filmová páska. „Jednoho dne jsme se ještě s několika dalšími vězenkyněmi rozhodly napsat veliteli táboru v Ravensbrücku dopis, v němž jsme ho upozornily na zvěrstva, kterých se na nás dopouštěli, a žádaly jsme o zastavení chirurgických pokusů.“ Bouchla pěstí do stolu tak silně, že se modrá tužka odkutálela pryč od ní, jako by prchala z Polčína dosahu. „Byly jsme politické vězenkyně. Vždyť já nejsem ani Židovka! Odvezli nás sem, abychom pracovaly v továrnách, abychom vyráběly součástky pro V-2 v Siemensu a dělaly další věci, ale ne proto, aby nás takhle mrzačili, mučili a zabíjeli. Byly jsme tak nevinné!“ vykřikla s lítostivou ironií. „Sebraly jsme odvahu a vydaly se s dopisem do velitelovy kanceláře. Mandlová o tom nic nevěděla. Řekli nám, že náš dopis je jen snůška žvástů, že je to jen výplod fantazie několika hysterek. Obvinili nás ze lži a varovali nás, že za to draze zaplatíme. A tak se taky stalo. Zaplatily za to všechny kromě mě. Zabili je v proslulé popravčí chodbě *Erschießungsgang* poté, co byly z Bestiina rozmaru mučeny. Ta mrcha se o naší troufalosti samozřejmě brzy dozvěděla. Já za to zaplatila jiným způsobem.

Ted' už mi to nijak zvláštní nepřipadá, ale do té chvíle mě nikdy nenapadlo, že by mě mohla znásilnit žena a vypálit mi přitom své iniciály.“

Alicja si vyhrnula límec vězeňské uniformy a na zádech odhalila stopy dvou velkých M, která jí na kůži zanechalo rozpálené železo. Iniciály Marie Mandlové zůstanou už navždy vryty do její kůže.

„I přesto, co udělali s mým tělem, jsem stejně nikdy nemohla dostat z hlavy, jak spálili naši stížnost, jako by jim na tom vůbec nezáleželo. Vysmívali se nám stejně, jako když pálí rodinné fotografie, které se snažíme schovat a které oni vždy objeví.“ Alicja se znovu odmlčela a podívala se jí přímo do očí. „Proto si myslím, že je dobré to, co děláš, to, že si necháváš fotografie, jež nacházíš v Kanadě mezi věcmi těch, které sem přivlekli.“

„Jak to víš?“ zeptala se Ella překvapeně, ale Polka dál pokračovala ve svém monologu.

„Nevím, proč to děláš, ale pokud jim tím zabrániš, aby spálili fotografie všech těch lidí, někdo se snad dozví, že tu byli. Je možná v pecích spálí, ale jejich fotografie budou zachráněny. Je to způsob, jak uchovat jejich památku. Budou si je moci pamatovat takové, jací byli.“

Ella ze sebe sotva dokázala vypravit slovo. Jednala opatrně, vždy se měla na pozoru před možnými zvědavými pohledy. Pokud ji zahlédla a objevila její velké tajemství Alicja, nepochybně se to mohlo podařit i komukoliv v uniformě SS. Najednou pocítila paniku, stejný ochromující pocit, který jí probíhal po páteři vždy, když se k jejím zádům blížily těžké kroky Marie Mandlové. Věděla, že kohokoliv by v táboře chytili, jak píše na kus papíru, okamžitě by byl potrestán.

„Řekli mi, že smrt plynem nebolí,“ pokračovala Alicja, nedbaje úzkosti, kterou její odhalení v Elle vyvolalo. „Napiš to na jednu z těch tvých pohlednic. Ne na tu, kterou ti dala Bestie. Mám na mysli ty ostatní, které schováváš v té své plechovce.“

Ella byla v šoku. Nejenže ji viděla, kterák si fotografie a pohlednice schovává a píše na ně, ona věděla i to, kam je schovává. To

v ní vyvolalo téměř nekontrolovatelnou úzkost. Alicja se ji rozhodla uklidnit.

„Neboj se, já nic neřeknu. Každý tu píše, když si myslí, že se nikdo nedívá. Všichni kromě mě. Nevěděla bych, co napsat. Mohla bys na ty pohlednice napsat něco o mně, kdyby si je jednou někdo přečetl, až tohle všechno skončí, a náhodou tu nebyl nikdo, kdo by o tom vyprávěl.“

„Alicjo, musíš mi slíbit, že to nikomu neřekneš,“ prosila ji s vědomím absurdity své žádosti. Sama viděla, jak v táborových barácích od úst k ústům letí informace, které se mění v drby, a jak se potom směňují, jako by šlo jen o další z mnoha předmětů ke směně na černém trhu vytvořeném vězni s posvěcením SS. Přesto na ni znovu naléhala: „Nikomu to neříkej. Nic nekradu. Nechci si nechat nic, co není moje. Jen se snažím, aby to všechno nezničili.“

„Je vidět, že jsi v téhle díře teprve tři měsíce. Tady se nekrade, tady se věci pouze „uspořádávají“. Pracuješ v Kanadě, nejzáviděníhodnějším bloku tohoto zatraceného tábora. Vše, co sem dorazí v kufrech deportovaných vězňů, projde vašima rukama, abyste to hezky roztřídili a v nákladních poslali k dalšímu obohacení Třetí říše. Samozřejmě že nekradete! Prostě věci „uspořádáváte“... Je pravda, že nacházíte taky diamanty, rubíny, šperky, zlato a penězky nadité bankovkami? Já bych tedy dala přednost rybím konzervám, plechovkám s kousky masa, sušenkám, čokoládě, kondenzovanému mléku... V jedné takové plechovce schovááš své pohlednice, je to tak?“ zeptala se, ačkoliv odpověď moc dobře znala.

Čím víc podrobností uváděla, tím byla Ella bledší. A takový churavý vzhled poukazující na extrémní slabost byl v Osvětimi-Březince přímou vstupenkou do plynové komory.

„Prosím, musíš mě poslouchat a pochopit, co dělám. Nedělám to pro sebe, já z toho nic nemám. Nesmíš to nikomu říci,“ trvala Ella na svém.

„A taky to neudělám. Dávám ti své slovo.“ Alicja zkrivila tvář v pokusu o úsměv. „Vím, že to tady nic neznamená, ale je to to

jediné, co mám: své slovo. Můžeš mi věřit. Vlastně ti závidím, protože jsi moc statečná. Kromě toho si nemyslím, že mi zbývá mnoho času, abych cokoliv pověděla. Brzy mě uvidíš odcházet jednou z těch ohromných cihlových věží, které plivou oheň a rozsévají popel. Tobě při příjezdu neřekli, že je to jediné místo, kudy odsud můžeme utéct? Když mě poprvé jeden esesák oslovil jako *Durch Kamin*, ještě jsem neuměla německy natolik, abych chápala, že mi ukazuje cestu do krematoria.“

Ella nechápala, kde se v Alicji bere tolik sarkasmu. Později zjistila, že je to mezi vězeňkyněmi v jejich nejhorších chvílích vcelku běžné. Uchylovaly se k tak černému humoru, na který by mimo takového místo ani nepomyslely.

„Ale zapomeňme teď na tohle všechno. Přišla jsem ti vyřídit, že tě Bestie chce ve své kanceláři. A že máš pohnout. Však víš: *schnell, schnell!*“ snažila se napodobit hrdelní hlas Marie Mandlové, když ponoukala vězeňkyně, aby šly rychleji nebo aby se při nástupu seřadily do pětistupů.

„Proč jsi mi to neřekla dřív?“ vyčetla jí Ella, protože věděla, že velitelka tábora nesnášela, když ji někdo nechává čekat.

To nebyla dobrá zpráva. Na okamžik zvažila i možnost, že už se Alicja o svůj objev s Mandlovou podělila. To by jí zaručilo nějaké privilegium, které by jí prodloužilo život v táboře. Možná porci polévky navíc, kousek másla, lžici marmelády nebo správnou velikost bot. Pokud tomu tak bylo, vlastně jí to nemohla mít za zlé. V Osvětimi-Březince se vězeňkyně ze všeho nejdřív naučila, že smrt jedné znamená život druhé. Pokud byla jedna naživu, bylo to proto, že jiná právě umírala. Zdálo se to být nespravedlivé a nelidské, ale ony si to nevymyslely. A přesto bylo zvláštní, jak normální to pro ně bylo. Normalizace zla. To byla Osvětim-Březinka.

Než Ellina matka Nadine onemocněla, brávala své dvě dcery každou neděli na pláž. Byla vášnivou milovnicí moře a velkou část svého života strávila studiem jeho podstaty, což podle ní pomáhalo pochopit vše, co se potom dělo na pevnině. Z jejich úst se poprvé dozvěděla, že příliv a odliv závisí na Měsíci a že se obvykle mění každých šest hodin. Vždycky jí připadalo obtížné pochopit v celém rozsahu pojmy jako příliv nebo odliv a hlavně to, jak je možné, že se mořská voda během tak krátké doby dostane ze své maximální výšky do té nejmenší. A už vůbec by ji nenapadlo, že to pochopí až v Osvětimi.

Ella stála přede dveřmi vedoucími do kanceláře Marie Mandlové, když se jí vrátila tato vzpomínka na matku. Její přežití v táboře se velice podobalo přílivu a odlivu – její život závisel na výskytu a vlivu *SS-Lagerführerin* Mandlové a na rozdíl od vlivu Měsíce na oceány se chování Bestie mohlo měnit v intervalu mnohem kratším než šest hodin.

Nejmocnější žena v táboře Osvětim-Březinka u vězeňkyň dokázala vzbuzovat nebyvalý strach. Už jen její přítomnost u mnohých vyvolávala tak silné chvění, že v pětičlenných formacích, které Mandlová nařizovala tvořit každé ráno a občas i několikrát za den, zvláště při špatných povětrnostních podmínkách, se jen stěží držely, aby se na místě nerozklepaly a nepodlomily se jim nohy. Jen

jednu věc si Bestie užívala víc než pohled na vězeňkyně třesoucí se strachem nebo bolestí, a to když je viděla trást se zimou.

Od svého příjezdu do Osvětimi před třemi měsíci, v září 1943, se Ella stala její oblíbenkyní, ačkoliv rozmary šéfky ženského tábora v Osvětimi-Březince, jenž byl součástí největšího koncentračního tábora Třetí říše, nikdy netrvaly dlouho.

Maria Mandlová jí dala jasný příkaz: „Napiš dopis své rodině. Já ho odešlu.“ Bestiiny rozkazy se v žádném případě nedaly ignorovat, ona představovala jediné právo v celém táboře. Ale to už v tuto chvíli nebylo Ellinou hlavní starostí. To, že Alicja věděla o pohlednicích a fotografiích z Kanady, ji znepokojovalo mnohem víc.

Klouby prstů zatukala na dveře velitelčiny kanceláře. Byl prosinec a venku panovala pořádná zima, avšak ruce se jí potily. Souviseleto s tím, že jí srdce bušilo jak o závod. Její tělo bylo bez pochyby na vrcholu přílivu. Když uslyšela pokyn ke vstupu, nabyla dojmu, že ji čeká sestup do pekla. Mandlová stála mírně shrbená nad stolem a psala na papír název Suppého předehry, kterou právě slyšela v rádiu a o jejíž provedení na nadcházejícím koncertě požádá paní Almu Rosé, dirigentku ženského orchestru v osvětimském táboře. Když Ella vstoupila do místnosti, velitelka se ani nepohnula.

Byla oblečená ve své nedělní uniformě, bezvadné, čisté a bez jediného pomačkání či skvrny, jež by narušila neposkvrněný obraz moci a pořádku. Šedou uniformu, pod níž se skvěla bílá košile, černá kravata, sako, dlouhá sukně a punčochy, zakrýval ohromný kožený plášť. Ellin pohled pokaždé přitahovaly zejména hedvábné punčochy, které byly znakem toho, že je neděle. Po zbytek týdne se bez nich dokázala obejít, avšak bylo známo, že neděle jsou pro Mandlovou výjimečným dnem, na čemž se nepochybně podílelo pořádání jednoho či několika koncertů orchestru, kterým sama velela, tak jako velela i několika mužským členům SS. Dozorkyně měla dlouhé, štíhlé nohy, úměrné délce jejích paží a štíhlých rukou. Její ukazováček dokázal ve vězeňkyních vzbudit větší strach než štěkot psů, jimiž se často nechala doprovázet, jen aby je zastrašila. Ne každou neděli si oblékala vysoké kožené boty, ale toho dne

byla zima, celé ráno popršelo, a tak byly kožené boty pro každou skutečnou esesačku naprostou nutností. Právě Ella je pak měla vyleštit, a to za použití velkého množství krému na boty, dokud se zase neleskly jako nové. Jako obvykle si na svěřeném úkolu dá záležet natolik, že se pak bude muset ukrutně snažit, aby se zbavila černé, lepkavé, štiplavě páchnoucí pryskyřice, která jí vždy zůstane mezi prsty. Ta kulatá plechovka hustého krému byla Ellinou noční můrou, zvláště když hned po vyleštění bot musela spěchat na kontrolu úklidu.

Velitelčiny vlasy byly rozpuštěné, lesklé a dobře vyživené, ačkoliv později si je skryla nevzhlednou vojenskou čapkou. Její hustou hřívu, obvykle rozdělenou do dvou velkých copů sčesaných do drdolu, jí v táboře záviděli úplně všichni, vězeňkyně obzvláště. Člověk si vždy více váží toho, co nemá, anebo co mu bylo odebráno. Ellu proto velice překvapovalo, že ty samé vězeňkyně, které *SS-Lagerführerin* nemilosrdně bila a posílala na ošetřovnu, v horších případech pak do plynové komory a následně do krematoria, chválily její krásu a krásu kapitána SS Josefa Mengeleho. Maria Mandlová byla prototypem árijské rasy, tak opěvované nacistickou propagandou. Byla to vysoká blondýna, dobře stavěná a půvabná, s bílou pletí a růžovými tvářemi, tenkými rty, takřka dokonalými sněhobílými zuby a velkýma modrýma očima. Ve svých dvaatřiceti letech, jichž měla dovršit za pár dní, 10. ledna 1944, neměla na tváři ani stopu po líčení, a přesto jí tato absence neubírala na kráse. V tom se lišila od některých svých kolegyně z řad SS, které byly většinou mladší než ona, jako například Irma Greseová.

Ta byla jednou z nejoddanějších žákyň a následnic Marie Mandlové. Ani v krutosti za ní příliš nezaostávala. Greseová kolem sebe šířila pronikavou vůni růžového parfému a vždy vypadala dokonale nalíčená a načesaná díky práci jednoho francouzského vězně, jenž dříve pracoval jako kadeřník v jednom z nejlepších pařížských salónů krásy a jemuž Greseová svěřila péči o své vlasy výměnou za delší život v táboře a extra přiděl polévky a chleba. Jejím velkým snem bylo stát se filmovou herečkou, ale „to bude, až se dostanu

z téhle smradlavé díry“, říkala často i před vězeňkyněmi. „Jednoho dne mě uvidíte na velkém plátně a na všech obálkách časopisů. Ale vy toho vlastně už moc neuvidíte, protože dávno předtím už budete mrtvé.“

Ella si nemohla pomoci a často přemýšlela, kde by ty dokonalé vypadající ženy byly, kdyby svět opět nemusel čelit válce jako před lety. Kde by byla Maria Mandlová, kdyby se Hitler v roce 1933 nedostal v Německu k moci, k čemuž mu napomohlo čtyřiačtyřicet procent hlasů Němců, kteří věděli o jeho jasném a ohlášeném záměru vyhladit Židy a všechny ostatní, kdo nesplňují požadavky árijské rasy? Kde by dnes byla ta ďábelská žena s tváří anděla, kdyby v Německu a v pülce Evropy neexistovaly koncentrační a vyhlazovací tábory? Kde by mohla dát volný průchod své zvrácenosti? Co by se stalo s Bestií, kdyby tu najednou nebyly všechny ty vojenské uniformy pošíité nitkami moci a autority nebo pěkný plat v říšských markách, vytoužených *Reichsmarks*?

Nyní však byla Mandlová ve své kanceláři, už ne shrbená nad stolem, ale vzpřímeně mířící k Elle. Ve stísněných prostorách se její chůze měnila, ztrácela svou lehkou rozvernost, jež charakterizovala její pohyb v táboře mezi jednotlivými baráky.

„Už jsi napsala tu pohlednici?“

Tak zněla otázka z úst Bestie, která si mezitím upravovala účes. Toto gesto bylo známé po celém táboře, takřka stejně jako moc jejího ukazováčku nad životy vězeňkyň. A nevěstilo nic dobrého. Byl to posunek, po němž obvykle vězeňkyni uštědřila ránu, někdy předznamenával i smrt. Dobrým znamením nebylo ani to, že si pomalu začala shrnovat rukavice, dávala si přitom načas, když se snažila zbavit každý článek prstů bílé látky, která je pokrývala, a s mimořádnou, poněkud teatrální jemností si je uložila do kapsy saka. Toto gesto by naopak většinu vězeňkyň z Osvětimi-Březinky uklidnilo, avšak u Elly tomu bylo přesně naopak. Bestie své svěřenkyně ráda mlátila v rukavicích a sledovala, jak se postupně barví jejich krví, jenže v případech její židovské oblíbenkyně bylo všechno jinak.

„Právě jsem se chystala, když vtom...“

Větu už dokončit nestihla. Holá ruka obávané dozorkyně jí přelétla přes obličej, jediným úderem ji srazila k zemi a vyrazila jí dech. Ani to nebolelo. Už ne. Ucítla jen pálení, které se rychle rozšířilo až k pravému uchu, v němž se jí usadil ohlušující pískot, který ji na několik vteřin připravil o zvuk reality. Možná si kvůli této přechodné hluchotě neuvědomila nepatřičnost své otázky. Možná si myslela, že ji pronesla jen v duchu, i když to tak nebylo.

„Proč?“

Toto jediné slovo jako by z tváře Mandlové vymazalo jakoukoliv zvědavost na těch pětadvacet, která Ella ještě stále nenapsala. Dozorkyně vytřeštila své modré oči. Toho záblesku v Bestiině pohledu se bál v táboře každý, neboť byl obvykle předzvěstí nevyhnutelné smrti. Překypovala mocí. Měla svou oběť tam, kde ji chtěla mít, na zemi, bezmocnou, neschopnou se bránit, zcela odevzdanou vůli své trýznitelky.

„Proč?“ zopakovala Mandlová přehnaně afektovaně. „Proto.“

Z druhé strany už přiletěla další rána, zatímco Ella se ještě nevzpamatovala z té první a stále ležela na zemi. Byla příliš omráčená, aby dokázala přemýšlet, natož reagovat. Viděla rozmazaně, pískot v uších, v ústech kovová pachutí a studený pot, který vystřídal pálení, jí stékal po tváři. Ležela nehnutě a čekala na další úder. Tentokrát do břicha nebo do podbřišku, kam se Mandlová nejraději strefovala. Vlastně jí to bylo jedno. V tu chvíli dokázala myslet jen na to, že jediná Alicjina nerozvážnost mohla odhalit její tajemství, a to by byl jen začátek. Čekala na potvrzení své teorie v podobě další laviny ran. Nemohla si ani zakrýt obličej, vězni to měli zakázáno, pokud je bil příslušník SS.

Nic z toho však nepřišlo. Měsíc opět zasáhl a změnil cyklus přílivu a odlivu.

„Kvůli tomu jsem pro tebe neposlala, i když tu pohlednici chci mít na stole po odpoledním koncertu. Potřebuju vědět, koho máš venku, a ty mi to prozradíš dřív, než si myslíš,“ zasyčela, zatímco Ellu pobídla, aby vstala.

Dokonce jí s tím pomohla, neboť viděla, že její rány vězeňkyni vyvedly z rovnováhy, na což byla bezpochyby pyšná. Ella upírala pohled do země, na stejné místo, kde ještě před pár vteřinami ležela, ale věděla, že na ní stále spočívají modré oči Mandlové. Byla si vědoma, že na ni nesmí pohlédnout, dokud jí to *SS-Lagerführerin* sama neřídí. Za podobnou troufalost posílala denně stovky vězeňkyň do zvláštních cel nebo na ošetrovnu, což bylo ještě horší. Také věděla, že nesmí promluvit, pokud jí to dozorkyně nenařídí, přesto však předtím nedokázala potlačit ono zbytečné: „Proč?“ Znovu ji přemohl pocit viny. Pro Mandlovou to bylo další vítězství – přesvědčit vězeňkyně, že za případné represe nesou zodpovědnost jen ony samy. „Vaše vina vás odsuzuje,“ říkala jim, když viděla, že nereagují.

K jejímu překvapení jí Bestie začala urovnávat uniformu, která se podobně jako u ostatních členek ženského orchestru skládala z modré sukně v odstínu námořnická modř, černých vlněných punčoch, bílé halenky, pruhovaného saka, bot, jež jim záviděl celý tábor, a bílého šátku, který jí sloužil jako pokrývka hlavy. Právě ten se v důsledku úderů rozvázal a vystavil tak Elliny dlouhé blond vlasy na odív.

„Jsi součástí vězeňské aristokracie.“ Mandlová jí znovu uvázala šátek kolem hlavy. „A to hned třikrát – bydlíš v hudebním bloku, pracuješ v Kanadě a stýkáš se s příslušníky SS. Musíš vypadat reprezentativně, aby vás ostatní vězni stále nenáviděli za to, že jste se stali hračkami SS, zrádkyněmi své rasy a svého postavení. Nenávidí vás úplně stejně jako nás, ale ta nenávisť vás udržuje naživu. Všimla sis někdy, jak se na vás dívají? Jak vám říkají, že jste se zaprodaly, že jste *židovské děvky*, jak na vás plivou a urážejí vás? Kdyby mohli, zabili by vás. Takže ve finále se od nás zas tolik neliší, i když si myslí pravý opak,“ pokračovala a dávala si přitom záležet, aby Elle pod šátek zastrčila všechny prameny vlasů. „Máš je dlouhé. Doktor Mengele bude nadšený.“

Zmínka o onom muži ji vždycky rozrušila.

„Myslíš si, že se tvé souputnice ptají, proč můžeš mít své krásné vlasy, zatímco je tu stále dokola vyholují na všech částech těla?“

Elle hlavou bloudila různá slova a věty, ale Mandlová žádnou odpověď nečekala, a ani by ji neposlouchala. Všechny odpovědi na tomto místě byly umlčeny. Mandlová se od ní odvrátila a vrátila se ke stolu. Důvod, proč si nechala zavolat svou židovskou oblíbenkyni, byl jiný a nacházel se na stole.

„Líbilo se mi, jak jsi napsala věnování v knize, kterou jsem darovala veliteli našeho tábora Josefu Kramerovi k narozeninám.“

Ella si na tu knihu v tlustých deskách zvláštní tmavě zelené barvy pamatovala. Mandlová ji Kramerovi věnovala 10. listopadu. Název se jí už vytratil z paměti, ale zdálo se jí, že si z obálky pamatuje slovo *piráti*, což ji překvapilo.

„Upřímně řečeno, chybí mi,“ posteskla si poněkud zamyšleně. „Ve svém novém působišti v Natzweiler-Struthofu je skvělým velitelem. Když děláš svou práci dobře, povýší tě. Podívej se na mě. Nejdříve roku 1938 *SS-Aufseherin* ve věznici Lichtenburg. Potom *SS-Oberaufseherin* v Ravensbrücku v létě 1942 a nyní povýšena na *SS-Lagerführerin* v Osvětimi-Březince. Docela slušná odměna. A to všechno proto, že jsou s mou prací spokojeni. A budou i nadále.“

Mandlová se svým kariérním postupem chlubila, kdykoliv dostala příležitost. Byla na něj patřičně pyšná. Její kariéra měla raketový vzestup. Z dozorkyně se stala vrchní dozorkyně a později velitelkou tábora v Březince. V hierarchii se nad ní tedy nacházeli už jen velitel osvětiského komplexu *SS-Obersturmbannführer* Arthur Liebehenschel, jenž od konce listopadu či začátku prosince nahradil ve funkci velitele Rudolfa Hösse, a také *SS-Hauptsturmführer* Josef Mengele. Jen málo žen se mohlo pochlubit podobnou šarží ve *Schutzstaffel*, obávaném Ochraném oddílu neboli SS, a ještě méně v rámci Wehrmachtu, tedy v jednotkách ozbrojených sil nacistického Německa. To však bylo maximem, na něž mohla jako žena aspirovat. Malá ocenění maskována jako velká povýšení. Na rakouskou holku, která začínala jako kuchařka v domě lékaře ve švýcarském městečku Brig-Glis, později pracovala jako rodinná služka v Innsbrucku a nakonec jako poštovní úřednice v rodném

Münzkirchenu, to byl docela úspěch. Ella se všechny tyto informace dozvěděla od Evy, spoluvězeňkyně, která pocházela ze stejné vsi jako Mandlová a jejíž rodina využívala ševcovských služeb otce velitelky tábora. Eva znala její tři bratry, a chvíli dokonce koketovala s nejmladším z nich, který chtěl jít ve stopách svého otce, a tak trávil nedělní odpoledne mezi kůžemi a ševcovskými kopyty v dílně rodinného domu. Podle Evy se obě rodiny setkávaly každou neděli v kostele. „Ve vsi se povídalo, že Maria měla nějakého polského nápadníka, který vykřikoval hesla proti Hitlerovi a proti Třetí říši, a způsobil jí tím nemálo potíží. Možná právě proto tak nenávidí Poláky.“ Na informacích rakouské vězeňkyně muselo být něco pravdy, protože Mandlová si na ní od samého začátku vybíjela zlost, svěřovala jí ty nejtěžší úkoly, ukládala jí ty nejtvrďší tresty, až ji zničehonic přestaly vídat. Přesně takto se umíralo v Osvětimi-Březince – jednoho dne jste zkrátka sešli z očí.

„Tady máš pero. Opatrně ho ponoř do kalamáře, půjde o velmi speciální dar, a piš tím svým krasopisem, díky němuž jsi tu tak slavná. Doufám, že chápeš, že ti zachraňuje život. Říkám to jen proto, aby sis byla vědomá svého místa na tomto světě.“ Mandlová ji posunkem zavolala ke stolu a podala jí vánoční přání. „Tady máš jméno a to, co chci, abys napsala, stejně jako jste to udělaly s paní Almou. Chci stejné písmo, stejné tahy, stejnou velikost. Stejnou dokonalost.“

Elle, ještě poněkud otupělé po přívalu ran, trvalo několik vteřin, než pochopila, o čem Mandlová mluví. Před několika dny ji vedoucí táborového orchestru Alma Rosé požádala, aby jí napsala vánoční pohlednici, kterou se chystala dát jedné ze svých velkých přítelkyň a spojenkyň v táboře, doktorce Mancy. Ella si vybavovala jednoduchost oné pohlednice. Namalovala ji polská vězeňkyně, která tím nepochybně splácela Almě nějakou laskavost, jež jí zachránila život. Na přední straně byly vyobrazeny dvě ženy v jakémsi lidovém kroji, jako by tančily před něčím, co připomínalo vánoční stromek. Zdálo se jí, že jedna z žen drží nějaký hudební nástroj, snad kytaru nebo housle, ale nedokázala ho přesně

rozeznat. Nijak zvlášť se však na onen obrázek nesoustředila, neboť se musela plně koncentrovat na zadní stranu kartičky a napsat na ni krasopisně:

Liebe Mangi

Frohe Weihnacht

Wünscht Dir von Herzen

Deine Alma

Weihnacht 1943

Drahá Mangi,

veselé Vánoce

Ti z celého srdce přeje

Tvá Alma

Vánoce 1943

Také musela napsat dvě slova na přední stranu hned vedle obrázku: *Frohe Weihnacht*, „veselé Vánoce“. Pohlednice byla samozřejmě určena jen pro použití uvnitř tábora.

Pokud měla Maria Mandlová v táboře skutečnou oblíbenkyni, byla jí díky svému hudebnímu vzdělání a působení v čele ženského orchestru Alma Rosé. Toto výsadní postavení měla od svého příjezdu do tábora v červenci, dva měsíce před Ellou. Jedna z vězeňkyň ji tehdy poznala v bloku 10, obávaném všemi v táboře kvůli lékařským pokusům, které v něm probíhaly. Alma byla slavná rakouská houslistka, neterž skladatele Gustava Mahlera, kvůli jejímuž židovskému původu ji nacistická tajná policie zatkla ve Švýcarsku, převezla do tábora v Drancy a následně deportovala do Osvětimi. Když se Bestie dozvěděla o její přítomnosti v táboře, okamžitě pro ni nechala poslat a navrhla jí, aby posílila ženský orchestr, který do té doby vedla Polka Zofia Czajkowska, která pak Almu nadále doprovázela, ale přenechala jí veškeré hudební vedení.

Ella se chystala posadit, když ji velitelka zadržela.

„Nesedej si,“ nařídila jí Mandlová ostrým tónem, aniž se na ni podívala. „Myslíš si snad, že jsi Alma?“

To byl nepopiratelný fakt. Koneckonců Ella sama byla svědkem toho, jak si někdy večer za soumraku Bestie nechávala zavolat šéfkou ženského orchestru do své kanceláře, aby si s ní promluvila, a jak jí přitom dovolovala, aby se v její přítomnosti posadila. Zůstávaly tak spolu dobrou půl hodinu, někdy i déle. Během těchto setkání

si Maria Mandlová dovolila v kanceláři na gramofonu přehrávat skladbu *Ich bin der Welt abhanden gekommen* neboli „Ztratil jsem se světu“, jednu z pěti Rückertových písní, které na motivy básní Friedricha Rückerta složil Gustav Mahler pro hlas a klavír či orchestr. Bestie si písně pobrukovala; znala je nazpaměť a dávala si záležet, aby na některá ze slov kladla zvláštní důraz.

*Ich bin der Welt abhanden gekommen,
Mit der ich sonst viele Zeit verdorben,
Sie hat so lange nichts von mir vernommen,
Sie mag wohl glauben, ich sei gestorben!*

*Ztratil jsem se světu,
s nímž jsem kdysi promarnil spoustu času.
Tak dlouho už o mně nic neslyšel,
že mne možná za mrtvého pokládá!*

Ella byla přesvědčená, že to pro Almu byla spíše forma mučení než povzbudivé mrknutí či osobní gesto, po němž se měla cítit lépe. Byla to jen další bezohledná zvůle SS. Určitě jí to mělo přinést více bolesti nežli užitku. Alma Rosé byla nepochybně stejného názoru, i když tento názor nikdy neřekla nahlas. Kromě toho tato skladba nepatřila mezi její oblíbené. Alma měla raději *Adagietto*, čtvrtou větu Mahlerovy Páté symfonie. Domnívala se, že už nikdy nikdo nedokáže složit něco tak krásného, tak půvabného a jemného, něco, co by mělo takový dopad na dojemnou moc hudby. Věděla, že ji strýc napsal pro svou ženu Almu a že šlo o jeho nejpřímnější vyznání lásky. O tuto skutečnost se však s Bestií nikdy nepodělila. Byla si jistá, že by to nepochopila. A zároveň jí nehodlala umožnit přístup na tak intimní území svého nitra.

Takové setkávání mezi vězeňkyní a katem SS bylo nemyslitelné u jakékoliv jiné vězeňkyně, natož pak židovského původu. Tento detail vzbuzoval v táboře velkou pozornost. Některé vězeňkyně si to vykládaly jako urážku, a dokonce mluvily o ponížení,

o nedostatku solidarity houslistky se zbytkem osazenstva tábora, zejména s těmi židovského původu. Zatímco ostatní umíraly kvůli náboženství, ona přežívala díky tomu, že své mučitele bavila hudbou. Rosé si byla plně vědoma existence podobných komentářů, vždy zlomyslných a neznalých věci, proto je raději ignorovala. Měla totiž mnoho práce s tím, aby sebe i ženy ve svém orchestru udržela při životě. Ella ji však viděla v jiném světle. Alma jí byla sympatická. Díky ní a její práci v táborovém orchestru mnoho žen dokázalo přežít, lépe jedly, nestrádaly zimou a mohly nosit pořádné boty. K Elle se Alma vždy chovala laskavě a ona jí za to byla vděčná. K přežití v Osvětimi-Březince však nestačilo být laskavý. Bylo třeba poslouchat, zas a znovu, pořád dokola, jiná možnost nebyla. Člověk musel umět sklopit zrak, snášet rány, urážky i výhrůžky. Nezpochybnitelným rizikovým faktorem v táborovém životě byla též rozhodnutí a rozmary Mandlové, které stavěla a bořila, brala život, anebo ho ušetřila, posílala do plynové komory, nebo do své kanceláře. Dualita, kterou ovládala jen ona.

„Až skončíš, vrať se do hudebního bloku a dokonči tu svou pohlednici. Koncert začíná za dvě hodiny, do té doby máš spoustu času. Takže pohni. Stejně tu většinu dne trávíš psaním pro ostatní. Tentokrát konečně napíšeš těm svým, ať už je to kdokoliv a ať už se nachází kdekoliv,“ řekla, zatímco si znovu navlékala bílé rukavice a s nesmírnou pečlivostí si přitom upravovala látku na každém článku prstů. „A taky se ujisti, že máš čisté boty. Protože pokud ne, našťveš tím Almu. A ještě víc tím našťveš mě.“

Ella si vybavila, co jí kdysi říkala zmizelá Eva. Možná tato nezdravá posedlost botami, jež se u Mandlové projevovala, ji provázela už od malička, kdy svého otce pozorovala při práci. Moc dobře věděla, jakou hodnotu má správná obuv a co to s sebou přináší. Proto vězeňkyním v Ravensbrücku i v Osvětimi nařizovala, aby po táboře chodily boso. Líbilo se jí, když déšť zaplavil půdu do té míry, že se z ní stala smrtící past bláta a špíny, nebo když jim v období sucha šterk pálil chodidla, a znemožňoval jim tak dlouhé procházky. Boty se v táboře staly luxusním zbožím. Jejich vlastnictví

rozhodovalo o životě nebo smrti. Nejvyšší vedení to vědělo, proto se snažilo učinit z bot další mučicí nástroj tím, že dávalo vězňům při příchodu do tábora boty různých velikostí nebo jim cpalo nenáviděné *Holzschuhe*, dřeváky, které jim spalovaly nohy, plnily je vředy a otevřenými ranami, které se jim zanítily často tak, že už nebyli dále schopní pracovat, což obvykle znamenalo rozsudek smrti v plynové komoře poté, co ještě prošli předpekším v podobě osudného bloku 25.

To vše je však v tomto okamžiku Elle ukradené. Důležité je, že Mandlová se nikterak nezmínila o jejích kradených fotografiích. Alespoň na chvíli se zase mohla nadechnout. Ve svém zvláštním křížovém tažení byla opět na chvíli v bezpečí.

Do koncertu ženského orchestru zbývaly dvě hodiny. Tu neděli přišlo, takže jako vždy, když počasí nedovolilo hrát venku, se recitál měl konat v saunovém bloku, v těsné blízkosti Kanady a krematoria IV. Právě sem přesouvali všechny nováčky, kteří přečkali proces selekce na výstupní rampě, obávané *die Rampe*, aby je vydezinfikovali, svlékli a zbavili všeho oblečení a zavazadel, oholili a nakonec potetovali. Plány se však změnily. Sedmačtyřicet žen tvořících orchestr nakonec hrálo pro nejnemocnější vězeňkyně v táborové nemocnici, jež sousedila s protilehlou stranou skladiště. Bylo to zvláštní rozhodnutí a velmi neobvyklé jeviště, o obecnstvu ani nemluvě. Později někdo prohlásil, že šlo o přímý rozkaz doktora Josefa Mengeleho. Netrvalo dlouho, než se přišlo na to, jak hrůzný záměr, který Mandlová přijala s nadšením, se za tímto přesunem skrýval.

Na onu neděli byl naplánovaný ještě druhý koncert, ten však pouze pro příslušníky SS. V posledních týdnech tak orchestr prožíval hektické časy. Zdálo se, že esesáci potřebují utišit svědomí, což dokázali jen při poslechu hudby. Toto dvojí, nebo dokonce trojí vystoupení, to nastalo v situaci, když se nějaký vysoký činovník dostavil do hudebního bloku pozdě večer, aby mu orchestr zahrál

nějakou konkrétní skladbu na přání, jí ztěžovalo plány na nedělní odpoledne. Šlo totiž o jediný volný čas, který Elle zbýval na usku-tečnění svého jedinečného odporu.

Byl to velitel Osvětimi Rudolf Höss, jenž 15. dubna 1942 vydal nařízení, že vězni nebudou muset pracovat v neděli, pokud na ně zrovna nevycházela směna v kuchyni nebo nemuseli vykonat ně-jaké mimořádné práce, většinou spojené s údržbou areálu. Ella si byla jistá, že psaní vánočního přání pro *SS-Lagerführerin* Marii Mandlovou nelze považovat za mimořádný úkol, nicméně neměla v úmyslu kvůli tomu protestovat.

Byla vděčná, že se mohla vrátit do malého světa stojanů na noty, partitur, vyvýšeného dřevěného pódia, kamínek, která vydávala teplo, jež ve zbytku baráků s výjimkou správní budovy a kanceláří SS neexistovalo, světel, mandolín, fléten, houslí, dokonce i klavíru, jenž se v hudebním bloku jednoho dne objevil, aniž by kdo věděl, jak k tomu došlo. Nejspíš ho ukradli z domu nějaké židovské ro-diny v některém z ghett v evropských městech ovládaných naci-sy. Když vešla do bloku, Alma už zahájila kontrolu stavu čistoty a upravenosti členek orchestru a ujišťovala se, že se všechny před koncertem řádně osprchovaly – pro členky orchestru každodenní povinnost, pro ostatní vězeňkyně v táboře nedosažitelný cíl – a že jsou čistě oblečené, mají čisté ruce a naleštěné boty. Vše muselo být perfektní, nemohla si dovolit žádné ztráty. Každý koncert byl jakousi zkouškou ohněm, skrytým výběrem. Jakékoliv selhání moh-lo mít fatální důsledky.

Pár dnů zpátky si jedna z žen v orchestru potřísnila košili tma-vým nálevem, jemuž říkali „káva“. V tu dobu zbývalo jen pár mi-nut do chvíle, kdy měla předstoupit před nejvyšší vedení tábora, a učinit tak se skvrnou na uniformě se dalo brát pouze jako akt vzpoury, který bude potrestán a za který budou pykat všechny členky orchestru. Alma se tehdy rozzuřila; byla tak nervózní, že na mladou ženu, která se dopustila té nešikovnosti a nezodpo-vědnosti, že si před koncertem neodpustila doušek kávy, neustále křičela. Taková neprofesionalita byla zkrátka ve světě Almy Rosé